

Aysel Səfərova¹⁰⁴
**METAFORLAŞMA HADİSƏSİ DİSKURSİV TƏHLİL
 OBYEKTİ KİMİ**

Dil – mədəniyyətin, mədəniyyətdə dilin aynasıdır, bu aynada təkcə real dünya deyil, insan, onun həyat şəraiti, xalqın social dərkətməsi, onun mentaliteti, milli xarakteri, obraz ənənələri, adətləri, mənəvi əlaqı və s. öz əksini tapır.

Bu gün dilçilik tədqiqatlarında diskurs təhlilləri xüsusi önəm daşıyır. Bu sahədə fərqli mövzular təklif olunur və tədqiqatlar aparılır. Həmin mövzulardan biri də konkret situasiya çərçivəsində yaranan, dinamik, yəni inkişafda olan mətnin ixtiyari fraqmenti olan diskursdur. Dilin təbiəti elədir ki, onda müəyyən qanunauyğunluqlar çərçivəsində təbii hadisələr baş verir. Həmin hadisələrdən biri də diskurs şəraitində özünü göstərən metaforlaşmadır. «Diskurs təbii ki, həyatın müxtəlif sahələri ilə əlaqədar dır və müvafiq olaraq, hüquqi, elmi, bədii, siyasi, media, dini və s. diskurslar var. İnsanın hər hansı bir dilə yiyələnməsi universal diskurs qabiliyyətinə gətirib çıxarır. Diskursiv bilik, bacarıq və vərdislər şəxsiyyətlərarası münasibətlərin nəticəsi kimi mədəni spesifikasiya ilə fərqlənir və hər hansı bir diskurs konkret dil toplumunun qanunları ilə qurulur» (1, s.4-5 :96).

Müxtəlif aspektli müasir tədqiqatların mərkəzində mətn və insane qavramları dayanır. Bu ikilik antroposentrik yanaşmanı reallaşdırır. Mətnə diskursiv yanaşma da tələb edir ki, unikal faktiki mətn və insane problemləri kompleks təhlil olunsun, dialektik prinsiplərlə bu məsələlər forma və məzmunca çözülsün.

Bir ritorik fiqur, ifadə vasitəsi kimi metafora bir çox diskurs tiplərində koqnitiv - əqli prosesləri canlı şəkllə salır, müəllif fikri haqqında müəyyən informasiya ötürür. Metafora və metaforlaşmış ifadələr diskursun emosional, emotive səviyyəsini təmin etməkdir. Bundan savayı, metaforikləşmiş ifadələr müəllif mövqeyinin, niyyətinin yaranmasının aktiv vasitəsi kimi özünü göstərir. Elə bu və ya digər səbəblərdən müasir koqnitiv nəzəriyyə metaforanın, metaforlaşmış ifadələrin diskursda tədqiqini çox vacib hesab edir. Diskurs və metafora problem də bu üzəndən yaranır və tədqiqatçıların göstərdiyi kimi, metaforanın diskurslarda rolu təfəkkürün formalaşmasını, cəmiyyətin mədəniyyətinin və ideologiyasının formalaşması vasitələrini və mədəni-tarixi təcrübənin qorunub nəsilədən-nəslə ötürülməsini ehtiva edən dəyərlər və ənənələr sistemlərindəki görünməyən mənaların müəyyənələşməsinə yardım etmək baxımından müstəsna əhəmiyyət kəsb edir» (1, s.6). Diskursun yoxluğu mətn (əqli-nitq prosesinin nəticəsi) və kontekstin yoxluğu deməkdir. Əlaqəlilik, bitkinlik, qapalılıq, daxili mətnin qaydalı ardıcılığa malik olduğunu və diskurslardan fərqləndiyini göstərən amillərdəndir. Mütləq müəyyən gerçək situasiya daxilində var olan, müəyyən qaydalara əsasən struktur təşkil edən, xətti ardıcılıq əmələ gətirən, məna ardıcılığı ifadə edən mətn diskurs səviyyəsinə enəndə bütöv bir nitq parçasını, danışıq məhsulunu xatırladır. «Diskurs təhlilinin mahiyyəti mətnin məna ilə dolumunu və nəyin onu əlaqəli və dərk edilən etdiyini müəyyənələşdirməkdən ibarətdir. Diskurs mətnlərarası xarakterə malikdir. Mətnlə müqayisədə diskursəqli (mental) proseslər çərçivəsində öyrənilir. Yəni, diskurs əlaqəli nitq kəsiyi kimi nəzərdən keçirilir. Diskurs situasiyanın bir hissəsidir, bu hissələr mətnin arasında gerçəkləşir və «mətnlərarası sahə» formalaşdırır» (2, s 39).

Bu sahədə metaforlaşmış konstruksiyalar relevantlığı ilə görünür. Bədii discuslarda metaforadan, metaforlaşmadan istifadə etməklə yazıçı yeni-yeni ifadələr yaradır, sözlərə yeni mənalar verməyə çalışır, bədii dilin zənginləşməsinə kömək edir, təsvir obyektinə öz nəzərində tutduğu qiyməti daha asan verə bilir və h.b» (3, s 111). A.A.Kubrik yazır ki, «metafora bədii mətnin strukturundadır, onun məna diapozonu genişdir, fiqural mənalar təbii şəkildə ifadə vasitəsi kimi müxtəlif növ ekspressiyalar yaradır» (4,s. 126-139). Metafora və metaforlaşma əlamətinə xas olan funksiyalardan biri koqnitivlikdir. Bu funksiya metaforikləşmənin koqnitiv və linqvo-mədəni xüsusiyyətləri ilə əlaqədardır. «İnsan şüurunda ortaya çıxan yeni informasiyanı başqasına ötürmək istəyi həm də bu informasiyanı ötürən fikrinin əsaslandırılmasını, motivləşdirilməsini şərtləndirir. Koqnitiv funksiya bu ideyanı özündə əks etdirir. Bu baxımdan metafora müasir dünyanın dil mənzərəsində mühüm rol oynayır. O, güclü dil mənzərəsi yaradır, geniş koqnitiv-funksional imkanlara malikdir (5, s.54). Bəlli olduğu kimi, metaforikləşmə prosesinin dünyanın dilmənzərəsinin yaradılmasında rolu böyükdür. Bu prosesin xarakterik əlaməti sintezlə - bütöv fəaliyyətlə əlaqədar olmasıdır. Metafora «yaradıcılıq məhsuludur», subyektin yaratdığı «kiçik bir əsərdir» (mötərizədəki fikirlər bizim özümüzə məxsusdur). Fəaliyyət yalnız nominasiyaları oriyentasiya etmir, həmçinin də praqmatik işlər görür. Öz növbəsində bu faktlar adres atda yaranan metafora nümunələrini insan şüurunda proqnozlaşdırır. Yaranan metaforik ifadələr realiləri xatırladır. Bu metaforalar kompleks şəkildə obraz – assosiasiya yaradır. Burada keçid mənalar xarakterizə olunur, assosiasiyalar aktivləşir. Semantikada isə xüsusi cəhətlər motivləşir. Nitq yeni mənalı ifadələrdə dolur və davam edir, idiomatic tiplər formalaşır. Bu gedişdə metaforikləşmə unikal xarakter daşıyır. Dil inventarları- leksik və qrammatik proseslər ikinci nominasiyanı - avtonom, semantic transpozisiyanı əmələ gətirir. İdiom yaradıcılığı fəallaşır. Burada şair və yazıçıların əməyi görünür. Yaranan idiomatik ifadələr – konkret və mücərrəd olaraq tutuşdurulur, müqayisə olunur. Mücərrəd metaforalar antropometrik əlamətlərlə səciyyələnir. Doğrudur, burada etalonlar, stereotiplər, paradokslarda meydana çıxır, amma dilin müqaviməti hər birini «islah edir».

Metaforikləşmə ilə bağlı bütün bu məsələlər koqnitiv funksiyanın üzərinə düşür. Koqnitiv funksiya iki yerə ayrılır: 1) ekspressiv funksiya - hiss, emosiya və şəxsi subyektiv münasibətləri ifadə edir; 2) inandırma funksiyası (6,s. 295;515). Bu dərkətmə, anlama funksiyasıdır. Bu funksiya təfəkkürün alətidir.

Metaforikləşmə adi sözləri yaratmır, yaranan yeni ifadələrdə qapalı, örtülü müqayisələr aparıcı yer tutur (7). Son illərin tədqiqatlarında metafora və metaforlaşma hadisəsinin müxtəlif diskurslarda işlənmə şəraiti, istifadə olunma

imkanlarından bəhs olunmuşdur.

Dildə sosial-siyasi həyatın, informasiya texnologiyalarının coşqun inkişafı, kütləvi informasiya vasitələrinin qloballaşma şəratinə uyğunlaşması və s. amillər metaforlaşma hadisəsinin diskursiv təhlilini də daha da zəruriləşdirir. Görkəmli dilçilər (N.D.Arutyunova, M.P.Brandes, Y.M.Skrebnev, J.Lakoff, M.Jonson, V.V.Vinoqradov və başqaları) öz əsərlərində həmin prosesi izləmiş, maraqlı elmi-nəzəri nəticələrə gəlmişlər. Bir sıra alimlər (A.N.Baranov, A.A.Fedosev, E.İ.Şeyqal) müxtəlif diskurslara məxsus olan yüksək konseptual metaforlaşma dərəcəsinin meydana gəlmə və istifadə olunma cəhətlərini işıqlandırmışlar.

Konseptual metaforalar həm dar, həm də geniş mənada dərk edilir və tarixən bu iki səviyyədə (antik ritorikada, üslubiyyatda və hazırda müasir mətnlərdə, nitq sintaksisində) iki növ tropla bağlıdır; metonimiya və oksimoron, ironiya və alleqoriyaya. Antik ritorikada metafora «qısa müqayisə» adlandırılır (8, s.69)

Linqvistik ensiklopedik lüğətdə metafora trop və nitqin mexanizmi, daha geniş anlamda, ümumiyyətlə, obrazlı nitq kimi (məs.: *Avropa evi*) təqdim olunur. Bu, koqnitiv fenomenidir. Diskursiv yanaşmada metafora yalnız sadə şüur prosesi deyil (koqnitiv baxış), fikrin fenomeni kimi müxtəlif situasiyaları əks etdirir.

Bütün sahə leksikaları metaforlaşma üçün mənbədir. Zəngin sahə təcrübələri ənənəvi olaraq hər zaman milli mentaliteti, cəmiyyətin mürəkkəb problemlərini bu yolla həll etməyə çalışır. «Dilin semantikasi ikinci nominasiya hesabına dünyanın dil mənzərəsini dəyişir, Son zamanlar müasir sosiolingvistik maraq dairəsində hər bir dil hadisəsinin öyrənilməsinə antroposentrik yanaşma ön plana çəkilir. Əgər XX əsrin birinci yarısında humanitar biliyin statistic paradiqması mövcud olmuşsa, əsrin ikinci yarısı və XX əsrin əvvəli, paradiqmaların dəyişməsi ilə səciyyələnir. Dil sistemində antroposentrik və dinamik paradiqmalar meydana gəlir. Elmi axtarışların mərkəzində insan, onun şəxsiyyət parametrləri və oriyentirləri durur. Dünyanın dil mənzərəsinin öyrənilməsi ilə əlaqədar diskursda metaforlaşma probleminin, o cümlədən insane şüurunun ən vacib komponentlərindən biri kimi, dünyanın həm dil, həm də konseptual mənzərəsinin hissəsi olan metaforaya dair tədqiqatların rolu artmaqdadır» (9, s.4 ;148).

Tədqiqatçılardan Y.A.Belçikov, A.N.Baranov, Y.N.Karaulov, N.A.Kuzmin, A.P.Çudinov və digərləri metaforanı mətnlərin aydın əlaməti hesab etmişlər (10, s. 189). Metaforlaşma prosesi nitqin ən mühüm keyfiyyətlərindən biridir. Bu proses nitqə gözəllik, aydınlıq gətirir. Metaforlaşma prosesi həm də ideologiya alətidir. «Siyasi diskurs müəyyən mənada «ideologiləşmiş diskursdur». Müxtəlif siyasi mətnlərdə, diskurslarda bu proses gerçəkləşərək siyasi həyatın əsas hissəsinə çevrilir, instrument təsirə malik olur. Hazırda demokratik cəmiyyətlərdə ünsiyyət prosesində müxtəlif diskursiv formalar yaranır və müasir dövrün xarakterini səciyyələndirir. Diskurs cəmiyyətin dərk etmə mexanizminin ümumi aspektlərinin şərhini təmin edir və ayrı-ayrı konseptləri (təsəvvürləri, anlayışları) rəngarəng metaforikləşmiş ifadələrlə bağlayır. Metaforlaşmış ifadənin dərk olunması diskurs mətnini gerçəkləşdirən və qəbul edən üçün məqbul sayılan sosio-mədəni freymlərin müvəffəqiyyətli vəzifəsindən asılı vəziyyətdə ola bilər. Metaforaları yaradan və canlandıran diskurslar geniş fəaliyyət dairəsinə malik olur. Bu prosesdə əmələ gəlmiş insane təcrübəsi informasiyaları həm gizli, həm də açıq şəkildə ifadə etmək gücünə malik olur. Beləliklə, metaforikləşmiş mənə tədqiqata cəlb etdiyimiz hərbi-siyasi və idman diskursları üçün mühüm amilə çevrilir. Azad Məmmədov, Məşğər Məmmədov «Diskursiv təhlilin koqnitiv aspektləri» adlı kitablarında yazırlar: «Müxtəlif diskurs tipləri arasında siyasi diskurs xüsusi maraq kəsb edir. Siyasi diskursun spesifikasiyası onun siyasi mətni göndərən ilə müvafiq auditoriya arasında qarşılıqlı fəaliyyəti sayəsində formalaşmasında və onu zənginləşdirən etno-mədəni məzmununun dil biliklərinin ifadə formalarında qarşdakının idrakı davranışı üçün stimül rolu oynamasındadır. Hələ qədim Yunan filosoflarının ritorika adlandırdıqları natiqlik qabiliyyəti siyasi diskursun əsasını təşkil edir. Əlbəttə ki, bu zaman yada, ilk növbədə, sözlər düşür. Lakin sadəcə sözlər şərti olaraq qəbul edici adlandırdığımız auditoriyaya təsir etmək imkanında deyil. Buna görə də Aristotel sözlərlə yanaşı, müxtəlif ritorik fiqurlarında mütləq istifadə olunmasını vurğulayırdı. Ritorik fiqurlar arasında metaforaya daha geniş şəkildə müraciət olunur. Bu zaman yeni bir sual meydana çıxır: min illər bundan öncə öyrənilmiş metaforanın yenidən tədqiqinə nə ehtiyac var? Məsələn burasındadır ki, metafora kimi ritorik fiqurlar yalnız siyasi deyil, digər diskurs tiplərində də koqnitiv əməliyyatlara təkan verən elementdir» (1, s.5). Siyasi diskursda konseptual metaforalar evristik xüsusiyyəti ilə siyasi müstəvidə aktivlik qazanır. İnsan, danışan ön nitqində məcazi mənalı arqumentlərdən istifadə etməyə cəhd göstərir. Beləliklə, siyasi məzmunlu diskurs arqumentləşir. Sübutlarla, dəlillərlə əsaslandırılır. Siyasi arqumentləşmə siyasi diskurs üçün xarakterik əlamətlərdəndir. Bu xarakterik cəhətləri biz dövlət başçılarının siyasi söhbətlərində görə bilərik. Sabiq Amerika prezidenti Barak Obama ilə sabiq Fransa prezidenti Nikolya Sarkozi arasında gedən söhbətləri bura aid etmək olar. Aktiv müzakirələrdə ölkələrarası hərbi durumun necə olması ayrı-ayrı leksik-terminoloji vahidlərin söz birləşməsi biçimində yeni mənalar qazanması hesabına mental (əqli) nitq səviyyəsinə yüksəlir. Aktiv metaforik nitq prosesində ölkələrin sosial-siyasi və iqtisadi məsələləri, eləcə də ayrı-ayrı münaqişələr həll olunmağa başlayır. Biz qəzet və internet səhifələrindən seçdiyimiz nümunələr əsasında hər iki ölkənin prezidentlərinin «hərbi-əsgəri» metaforalardan necə bəhrələndiyini əyani şəkildə görə bilərik. Danışıqlar prosesində reallaşan metaforik modellər çox mühüm konseptual problemləri əhatə edir və onun həll olunmasına istiqamətləndirilir. Bəzi örnəkləri nəzərdən keçirək:

1) Siyasi fəallıq - bu müharibədir. Məs.: 1) *In the struggle for peace and justice, we cannot walk alone.* 2) *In the struggle to health is nation and repair this world, we cannot walk alone* (Barack Obama, Speech at Ebenezer Baptist Church)

2) Metaforik model siyasi fəallığın uğurlarını təyin edir. Məs.: 1) *But above all, I will never forget who this victory truly belongs to- it belongs to you.* 2) *But politics won today, Politics won* (Barack Obama. Night Speech in Grant Park).

3) Metaforik model məndəki, diskursdakı epitetlər vasitəsilə texniki (ağır, yüngül və s.) aspektləri əks etdirir. Məs: müq.ət: *Kingunderstoodthatunity cannot bewonon the cheer; hat wewouldhavetoearnitthroughgreateffortand*

determination (Barack Obama, Speech in Atlanta: The Great Need of the Hour).

4) Diskurslardakı metaforik model hər bir hərəkətin nəticələrini təqdim edir. Nəticə isə təsdiq və mənfəət konnotasiyalar vasitəsi ilə səciyyələnir. Nədənsə Amerika prezidentinin nitqində metafora sanki dağılmış şəkildə istifadə olunur. Məs.: müq.ət: To those who would *tear this world down*- we will defeat you. 2) we can no longer a word to build ourselves up by *tearing someone else down* (Barack Obama, Speech in Atlanta: The Great Need of the Hour).

5) Metaforik model, həmçinin düşməni məhv edici zərbə vurmaq üçün prezidentin nitqində işlədilir, president düşməni həmrəylikə çağırır. Metafora bu zaman obrazlı şəkildə desək, «divarları dağıdır» və s. məs.: müq.ət: 1) Together, we can renew our commitment to justice. Together, we can join our voices together, and in doing so make even the *highest of walls fall down*. 2) *The wall that we must tear down* before the hour grows too late. 3) And if enough of our voices coin together; we can bring *those wall stumbling down* (Barack Obama, speech in Atlanta: The Great Need of the Hour). Metaforik model: «Siyasi hərəkət-bu silahdır». Bu modelə uyğun gələn diskurs: what you won't hear from this campaign or this party is the kind of politics that *uses religion as a wedge, and patriotism as a bludgeon* – that sees our opponents not as competitors to challenge, but enemies to demonize (Barack Obama, Final Primary Night). «Bomba» həm güclü, həm dağıdıcı silah növüdür, müharibədə istifadə olunur. Amerika prezidentinin nitqində bu sözün mənası dəyişir, dövrün bəlası olan SPİD-in üzərinə keçirilir **bomb; yandırıcı silah, atom\atomic bomb-atom bombası**. Diskursa nəzər salmaq: The idea that in some places, nine in ten people with HIV have no idea they're infected is more than frightening- it's a *ticking time bomb waiting to go off* (Barack Obama, World AIDS Day Speech: Race Against Time). Düşməni qarşı texniki silahlardan da çox mənalı söz öz təsirini göstərə bilər. Bəzən münaqişələr həmin metaforik mənanın köməyi ilə həll olunur. Məs.: One of the *strongest weapons your country has against corruption is ability of you, the people, to stand up and speak out about the injustices you see* (Barack Obama, speech in the University of Nairobi).

Digər nümunə: 1) Let us resist the temptation to fall back on the same partisanship and pettiness and immaturity that *has poisoned our politics our politics* for so long. 2) *It is the poison* that we must purge from our politics (Barack Obama, Election Night). Metaforik model: *Siyasət – bu həvəsdır*. Sözü gedən metaforik mənada siyasi fəalliyətin ovçuya bənzədilməsi «gizlənilir». Məs.: *we are targeting* the same al Qaeda terrorists who have struck from New York to London, and helping the Afghan people take responsibility for their future (Barack Obama, speech in Prague). Hərbi təhlükə siyasəti fransız prezidenti Nikolya Sarkozinin nitqində təsdiq konnotasiyası ilə öz ifadəsini tapır. Bu metaforik model «siyasi fəalliyət- bu mübarizədir» modelinə müvafiq özünü göstərir. Məs.: müq.ət: La France est pleine mentenga geedansla *lutte contre le terrorisme* aux cotés des alliés et des amis. *La lutte contre la déforestation* doit également être poursuivie. . . (11; 12). Mübahisə - bu müharibədir – Argument dəqiqdir.

«Müharibə» (savaş) freymi və onun görünüşü: metaforik ifadələr: informasiya savaşı, ideoloji savaş, *Ekonomik savaş*: *almaz müharibəsi, qaz müharibəsi, alüminium müharibəsi*.

İngilis və Azərbaycan dillərində analogi metafora tipləri: civil war-vətəndaş müharibəsi, partisan war fare – partizan müharibəsi, the Great Patriotic-Böyük Vətən müharibəsi, just war-ədalətli müharibə, cold war – soyuq müharibə, war time, time of war, during the war - müharibə illəri və s.

İngilis və Azərbaycan dillərində analogi metafora tipləri: aluminum war (alüminium müharibəsi), cold war (soyuq müharibə), price war (qiymət müharibəsi), post-cold war (post soyuq müharibə), propaganda war (aqtasiya müharibəsi), all-out war (total müharibə), həmçinin battle (döyüş), enemy (düşmən) feud (mübarizə, daxili ədavət), fight (döyüş), combat (vuruşma, yarış), duel (duel) və s.

«Hərbi qulluğun təşkili» freymi. Bu freymləri yerarxik münasibət yaradır. Məs.: əsgər, general, flaqman, «gənc», «baba», «azad», «irəlilər», hərbi əmr, squaddie (adi, sırası), lieutenant (leytenant), war-lord (sərkərdə, qoşun başçısı) v.s.

Freym «hərbi bölmə»: rota, diviziya, polk, batalyon, army (armiya), qvardiya, battalion (batalyon), corps (korpus).

«Düşmən» freymi ilə əlaqədar metaforikləşmiş ifadələr: hostility, enmity, animosity; feelings of hostility-düşmənçilik hissləri (Azərbaycanca-İngiliscə lüğət. Bakı, 1998, s.171); düşmənçilik etmək, düşmənçilik gözü ilə baxmaq-özünə düşmən saymaq, düşmən kəsilmək-düşmən olmaq, dilim özümə düşməndir (məsəl), düşmən şahını mat etmək (şahmatda) (13, s.185 (576 s.))

İdman freymi ilə əlaqədar aid metaforik ifadələr. Dilçiliyin qarşısında duran mühüm vəzifələrdən biri idman freymi ilə bağlı metaforik ifadələrin öyrənilməsindən, habelə tutuşdurulan dillərin inkişafında onların oynadığı rol müəyyənləşdirməkdən ibarətdir. İdman sahəsində istifadə olunan bu kimi ifadələrin dilimizə ingilis dili vasitəsi ilə daxil olması təbii bir prosesdir. Dünya proseslərinə ən fəal müdaxilə edən idmanın özünəməxsus freymləri mövcuddur.

İdman leksikasında məcazlaşma prosesi fəaldır. Məna dəyişmələri bu prosesdə canlı şəkildə təzahür edir. Məs.: «живой стенка»-canlı hasar (futbolda), «fil», «top» (şahmatda)

«İdman növü» freymi ilə bağlı metaforikləşmiş söz və ifadələr: football to play football – futbol oynamaq, football-player; footballer (futbolçu), the profession of a football - player (futbolçuluq, futbolçu kimi oynamaq, təcrübəli kapitan, şahmat yarışı, yad oyun, «ikinci siyasi liqa», finiş çıxmaq, çempion, «bronz» uğrunda mübarizə, favorit, düzgün oyun, futbol meydançasında qırmızı kart göstərildi. «allahəli», «əllə oynamaq»

Bələliklə, kommunikasiya situasiyası olan diskurs qlobal bağlılığı, qapalılığı, əlaqəliliyi təmin edən koqnitiv funksiyaya malikdir. Dil fəalliyəti gedişində diskurslar meydana çıxır, özünəməxsus struktura sahib olur. Məna bitkinliyi və inandırma strategiyası xüsusiyyəti mövcuddur. Dil vasitələrindən biri kimi metaforikləşmiş ifadələr diskursu təşkil edir, yəni formalaşdırır bilir. Həm hərbi-siyasi, həm də idman sahəsində özünü göstərən diskurslarda baş verən semantic dəyişmələr mütəmadi səciyyəlidir. Semantik dəyişmələr, ümumiyyətlə, ayrı-ayrı diskurslardakı ifadələrin

mənası arasında bənzərliyə, əlaqəyə əsasən özünü göstərir (ağır zərbə, tutarlı cavab, «mat zonası» (şahmatda). Beləliklə, metaforlaşma iki və daha çox freymin formal prosedur birliyidir. Diskursiv təhlil prosesində arqumentləşmə əlaməti daşıyır. Bu proses nəticənin reallığı üçün əlverişli sayıla bilər. Diskurs iştirakçıları isə metafora yaratmaqla irəli sürülən ideya və fikirləri ciddi cəhdlə inandırmağa çalışırlar. Elə diskursun gücü də burasındadır. Metaforalar isə diskurslarda müxtəlif implikasiyaları formalaşdırır, güclü təsir əmələ gətirir, öz denotatına işarə edir və elə bu şərtliyin əsasında metaforik qanunauyğunluqlar dayanır.

ƏDƏBİYYAT

1. Məmmədov Azad, Məmmədov Məsgər. Diskurs təhlilinin koqnitiv perspektivləri. Bakı: Çapaşğı, 2010
2. Musolf A. Metaphor and Political Discourse. – Cognitive Linguistics, 2004, № 1
3. Ədəbiyyatşünaslıq terminləri lüğəti / tərtib edən Ə.Mirəhmədov, Bakı: Maarif, 1978
4. Кубрик А. Когнитивные исследования по дискурсу // Вопросы языкознания. Москва: 1994, №5
5. Кассирер Г. Сила метафоры // Теория метафоры. Москва: 1990
6. Рəcəби Ə. Nəzəri dilçilik. Bakı: Nurlan, 2003
7. Телия В.Н. Метафоризация и ее роль в сознании языковой мира // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. Москва: 1988
8. Plelenz M. Arqumntation und Metapher. Tbbingen, 1993, s.65-66; Sjhmidt R. Metaphemdes Helfens. V.Veinheim, 1995
9. Kazımov İ.B. Azərbaycan dilinin semantikasi və ikinci nominasiya məsələləri. Bakı: Elm və təhsil, 2018
10. Баранов А.Н., Караулов Ю.Н. Русская политическая метафора (материалы к словарю). М., 1999.
11. Мохова Е.К. Военная метафора в политическом дискурсе президентов Барака Обамы и Николая Саркози // Молодой ученый № 3 (14) март 2010 г.
12. Hesse R. Metaphern der EU-Erweiterung als Konstruktionen europäischer Identität. Berlin, 2002.
13. Azərbaycan dilinin izahlı lüğəti. II cild, Bakı: Elm, 1980

Açar sözlər: metafora, metaforlaşdırma, diskurs, diskursiv təhlil, siyasi diskurs

Ключевые слова: метафора, метафоризация, дискурс, дискурсивный анализ, политический дискурс.

Key words: metaphor, metaphorization, discourse, discourse analysis, political discourse.

Феномен метафоризации как объект дискурсивного анализа

Резюме

Результаты исследования показывают, что в центре внимания современных исследований находятся текст и человеческое восприятие. Этот союз делает возможным осуществление антропоцентрического подхода к данной проблеме. Дискурсивный подход к тексту также требует комплексного анализа текста и человеческих проблем как уникального факта, а также решения этих проблем по форме и содержанию, согласно диалектическим принципам. Метафорические выражения в дискурсе являются активным инструментом формирования взглядов и намерений автора.

The phenomenon of metaphorization as an object of discourse analysis

Summary

The results of the research show that the text and human perception are in the focus of attention of modern studies. This union makes it possible to implement an anthropocentric approach to this problem. A discursive approach to the text also requires a comprehensive analysis of the text and human problems as a unique fact, as well as solving these problems in terms of form and content, according to dialectical principles. Metaphorical expressions in discourse are active means for the formation of the views and intentions of the author.